

Костюченко Я.М. Основні елементи та особливості Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (у порівняльному аспекті)

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ (У ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ)

*Костюченко Я.М.,
кандидат юридичних наук, адвокат,
докторант кафедри порівняльного і європейського права,
Інститут міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (УА) за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом.

Проводячи порівняльне дослідження укладених угод про асоціацію з Грузією та Молдовою варто виділити два основні відмінні елементи, які відрізняють дану угоду від всіх інших угод про вільну торгівлю ЄС.

Першим елементом являє собою інноваційна особливість угоди про асоціацію з Україною, що стосується численних законодавчих положень, пов'язаних із наближенням до доступу на ринок. За словами Г. ван дер Лу у жодній угоді про вільну торгівлю з ЄС, третя-країна не бере на себе зобов'язання наближати своє законодавство до законодавства ЄС з метою

лібералізації або навіть інтегрування до внутрішнього ринку ЄС. Така амбітна форма економічної інтеграції можлива тільки з меншими торговими партнерами з перехідною економікою, які в основному націлені на експорт на ринок ЄС і, як наслідок, менше виграють від встановлення своїх власних стандартів і торгове законодавство. У цьому зв'язку як простежується із основних нормативних актів України економічна інтеграція – це створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Україна – ЄС (ЗВТ), спрямованої на поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку Євросоюзу. ЗВТ передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталу та до певної міри – руху робочої сили. Відмінною рисою ЗВТ Україна-ЄС є комплексна програма адаптації секторальних законодавчих та нормативних актів України (транспорт, енергетика, послуги, сільське господарство тощо) до відповідних стандартів ЄС. Це дозволяє значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Крім того, виконання таких амбітних планів вимагає сильної політичної готовності країн-партнерів по інтеграції в ЄС. Україна та інші партнери Східного партнерства, безумовно, потрапляють в цю категорію.

Другим унікальним елементом торговельної частини угоди про асоціацію з Україною є безпрецедентні форми «інтеграції» на внутрішньому ринку ЄС в сфері послуг / заснування та державних закупівель. Вони вказують, що юридичні особи України розглядаються таким же чином, як юридичні особи держав-членів ЄС (ст. ст. 88, 148 УА) на основі принципу національного режиму. Однак ці амбітні форми інтеграції внутрішнього ринку не пропонуються одномоментно безумовно, а враховують сувору обумовленість доступу на ринки і механізми для забезпечення однакового тлумачення і застосування об'єднаного законодавства ЄС. Крім того,

торговельна частина угоди включає в себе ряд нових положень, які безпосередньо не пов'язані з обумовленості доступу до ринку. Наприклад, було відзначено, що для лібералізації правил заснування підприємницької діяльності, вперше використовується підхід негативного списку (зокрема, ст.87 УА передбачає винятки із сфери заснування). Крім того, аналіз положень угоди про асоціацію щодо державної допомоги (ст. 262-267), питань, пов'язаних з торгівлею енергоносіями (ст. 268-280) та питання, пов'язані із нормативно-правовою апроксимацією (ст.322), свідчить про те, що вони характеризуються високим рівнем деталізації, що не є притаманним іншим угодам з ЄС. Такі відмінності є досить винятковими. Таким чином, можна зробити висновок про те, що угода про асоціацію, а особливо частина щодо заснування ЗВТ, багато в чому схожа на інші угоди з ЄС, за винятком різних форм законодавчого наближення умов доступу до ринків і умовної повної інтеграції в декількох сферах послуг ЄС та заснування й ринку державних закупівель.

Правовими підставами для підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стають не тільки основна ст. 217 ДФЄС, а й ст. 31 (п.1), 37ДФЄС (відповідно до рішення Ради ЄС 2014/295/EU). Відповідно до другої стадії підписання УА, що відбулася 27 червня 2014 р., правовими основами УА стають також ст. 79(2)(b) ДФЄС, яка визначає особливий статус Великобританії та Ірландії в сфері простору свободи, безпеки й юстиції (відповідно до Рішення Ради ЄС 2014/669/EU).

Не дивлячись на те, що процес ратифікації Угоди може затягнутися (особливо в світлі консультативного референдуму в Нідерландах щодо ратифікації УА з Україною) деякі її положення можуть вступати в силу до дати вступу в силу всього тексту угоди. Це так зване тимчасове (provisional, interim, temporal) застосування частини угоди, що стає необхідним заходом для пом'якшення негативних наслідків тривалої процедури ратифікації.

Тимчасове (дострокове, попереднє) застосування норм угоди про

асоціацію в договірній практиці ЄС не є новим явищем. Це впливає з того факту, що угоди про асоціацію є «змішаними угодами» відповідно до сфер компетенції, які вони включають. Користуючись виключною компетенцією ЄС в сфері спільної торговельної політики (ст. 3 ДФЄС), ЄС має повноваження щодо дострокового введення в дію економічних положень угоди, або таких, що стосуються торгівлі. Таке тимчасове застосування може набирати форм укладання окремих тимчасових угод про торгівлю або включення окремих таких положень в текст угод про асоціацію та прийняття відповідного одностороннього акту ЄС.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС відноситься до другого механізму тимчасового введення в дію торговельних аспектів, що відображено у ст. 486 УА (Набрання чинності та тимчасове застосування). Так, відповідно до п. 3 ст. 486 УА Україна і Європейський Союз домовилися тимчасово застосовувати цю Угоду в частині, яка визначена Європейським Союзом, як це передбачено пунктом 4 цієї статті, та відповідно до своїх відповідних внутрішньодержавних процедур і чинного законодавства. Процедура «авторизації» тимчасового застосування міститься в п. 4 ст. 486 УА. Тимчасове застосування набирає чинності з першого дня другого місяця, що настає після дати отримання Депозитарієм повідомлення, надіслане Європейським Союзом, про закінчення виконання процедур, необхідних для цієї мети, із зазначенням частин Угоди, які будуть застосовуватися тимчасово; а також здачі Україною на зберігання ратифікаційної грамоти відповідно до своїх процедур та чинного законодавства. Таким чином, Європейський союз має право односторонньо визначати, які частини Угоди будуть застосовуватися на тимчасовій основі.

Отже, тимчасове застосування Угоди про асоціацію технічно не вимагає укладення окремої тимчасової угоди. Тимчасове введення в дію може бути застосоване лише по таким питанням і сферах, які охоплені виключною компетенцією ЄС. 30 вересня 2014 р. Генеральний Секретаріат Ради ЄС, що є

депозитарієм угоди (відповідно до ст. 484 УА) офіційно направив вербальну ноту про введення з дію тимчасового застосування положення Угоди про асоціацію з 1 листопада 2014 р. Отже, відповідно до статті 486 Угоди з 1 листопада 2014 р. здійснюється її тимчасове застосування до моменту набрання нею чинності. Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набере чинності після її ратифікації усіма Сторонами, в перший день другого місяця, що настає після дати здачі на зберігання до Генерального секретаріату Ради Європейського Союзу останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження.

16 листопада 2015 року генеральний секретаріат Ради ЄС офіційно своєю вербальною нотою проінформував, що з 1 січня 2016 року тимчасово застосовуються деякі додаткові розділи/статті Угоди. Особливо в цьому зв'язку слід визнати, що розділ IV «Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею» УА, який стосується поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, починає застосовуватися з 1 січня 2016 року.

Аналіз положень щодо запровадження глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі також демонструє, що ця торгова угода є надзвичайно складним правовим інструментом. Її складний характер полягає не тільки в всеосяжній її сфері дії, але різних механізмах обумовленості доступу до ринків і непослідовною юридичною термінологією в області законодавчого наближення. Широке коло питань права ЄС, що їх Україна повинна включити в національне законодавство, також зумовлює загострення питання щодо «вартості реалізації» ('implementation costs') та вплив угоди на внутрішній законодавчий процес. Таким чином, угода про асоціацію відкриває для України новий етап нормотворення, націлений на її реалізацію.

Література:

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» // Відомості Верховної Ради України. – 2014. - № 40. – Ст.2021.

2. Loo G. The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area : A New Legal Instrument for EU Integration without Membership . - Leiden ; Boston : Brill Nijhoff, 2016. | Series: Studies in EU external relations ; volume 10. – 434 p. – P. 312.

3. R. Petrov, 'The EU-Ukraine Association Agreement: Assessment of an Innovative Legal Instrument', EUI Working Paper, LAW 2014/09.

4. Муравйов В. І. Міжнародні угоди Європейського союзу та *acquis communautaire* / В. І. Муравйов // Право України. – 2012. – №3–4. – С. 306–320.

5. Березовська І. Угоди про асоціацію в практиці зовнішніх зносин Європейського Союзу / І. Березовська // *Ze studiow Polsko-Ukrainskich*. – Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 2008. – P. 25-31.

Костюченко Я.М. Особливості асоціації між Україною та Європейським Союзом

Стаття присвячена виокремленню особливих характерних рис положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Відзначено тимчасове застосування положень угоди. Аргументовано, що торгова угода є надзвичайно складним правовим інструментом. Її складний характер полягає не тільки в всеосяжній її сфері дії, але різних механізмах обумовленості доступу до ринків і непослідовною юридичною термінологією в області законодавчого наближення. Досліджені особливі риси Угоди про асоціацію у її порівнянні із аналогічними угодами з Молдовою та Грузією. Визначено, що унікальним елементом торговельної частини угоди про асоціацію з Україною є безпрецедентні форми «інтеграції» на внутрішньому ринку ЄС в сфері послуг / заснування та державних закупівель.

Ключові слова: ЄС, Україна, угода про асоціацію, зона вільної торгівлі, наближення законодавства.

Костюченко Я.Н. Особенности ассоциации между Украиной и Европейским Союзом

Статья посвящена выделению особых отличительных черт положений Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС. Отмечено временное применение положений соглашения. Аргументировано, что торговая сделка является чрезвычайно сложным правовым инструментом. Ее сложный характер заключается не только в всеобъемлющей ее сфере действия, но разных механизмах обусловленности доступа к рынкам и непоследовательной юридической терминологией в области законодательного приближения. Исследованы особые черты Соглашения об ассоциации в ее сравнении с аналогичными соглашениями с Молдовой и Грузией. Определено, что уникальным элементом торговой части соглашения об ассоциации с Украиной является беспрецедентные формы «интеграции» на внутреннем рынке ЕС в сфере услуг / основания и государственных закупок.

Ключевые слова: ЕС, Украине, соглашение об ассоциации, зона свободной торговли, приближение законодательства.

Kostyuchenko Ya. Specific Features of EU-Ukraine Association Agreement

The article is devoted to the allocation of special features of the provisions of the Agreement on Association between Ukraine and the EU. It noted the provisional application of the provisions of the agreement. Its argued that a bargain is an extremely complex legal instrument. Its complex nature is not only in its comprehensive scope, but different mechanisms of conditionality of access to markets and inconsistent legal terminology in the field of legal approximation.

Special features of the Association Agreement were studied in its comparison with similar agreements with Moldova and Georgia. It was determined that the unique element of the trade part of the Association Agreement with Ukraine is an unprecedented form of "integration" in the EU internal market in services / grounds and public procurement.

Keywords: EU, Ukraine association agreement, a free trade area, approximation of legislation.